

Titel: Forslag til Justitiens bedre ADMINISTRATION eller En kortere Maade i Processer for Danmark og Norge.

Citation: "Forslag til Justitiens bedre ADMINISTRATION eller En kortere Maade i Processer for Danmark og Norge.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 10, ?*, Kannevorff i silkegaden, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_010-shoot-workid1_010_008.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 10

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Forslag til bedre ADMINISTRATION eller En kortere Maade i Processer for Dannemark og Norge.

Kiøbenhavn 1771. Selges hos Kanneworff i Silkegaden.

2
3

Fortale

Ligesom Retter og Dommere ere nødvendige Midler, til at undersøge og paakiende alle Forurettelser, Mishandlinger og Disputer, som forekomme blant Menneskene, og derved at skille dem fra hinanden, efterdi Mennesken ikke paa anden Maade kan nyde Ret og Skiel, eller

den eene blive frie for den andens Tvang og Overfald, endskiønt samme ikke fuldkommen kan holde en Lighed i Retten iblandt dem, men virker dog en stor Hielp og Sikkerhed, som i Mangel af Retten, høyligen maatte savnes, saa er ogsaa den korteste Vei og Maal til Disputernes og Mishandlingernes Endskabs Naalse og Afstraffelse den beste og beqvemme-

4

ste for alle Mennesker i Almindelighed, især for dem, som ere fattige og lider Forurettelse og Tvang, men ikke har noget at føre Proceß med, efterdi enhver kan være undergiven Overfald, Forurettelse og Proceß, og de som ere formuende, eller nogle af dem, søger med Inventioner, Kreplerier, Udflugter, Forhalinger og adskillige andre unyttige Paafund og Ophold, at tvinge den Fattige, og forhindre ham at naae den Ret, som ham tilkommer; nogle fattige ere udi ald deres slette Tilstand, saa taabelige og malicieuse imod den Rige, som har hiulpet og assisteret dem, at de, i steden for at viise de skyldige Pligter, og gjøre den Rigtighed, som dem tilkommer at gjøre, søge med Spilfægterier, Inventioner, urimelige Paafund og Ophold, at foraarsage ham Fortræd, Vidtløftighed og Bekostning, saa at der høres og sees Strid og Forurettelser i mange Maader, som ikke paa anden Maade kan tvinges end ved Justitiens Hielp

5

og Befordring; Hvorover de Formuende ofte maae tabe noget anseeligt, og mange baade Formuende og Uformuende blive ruinerede, saa at de desformedelst til sidst maa leve udi Armod og Elendighed. Nogle henfalde til Misgierninger; Hvorover foraarsages Møie og Bekostninger, for at see samme hemmet og afstraffet, til fortient Løn, samt Skræk og Afskye forandre.

Disse nødvendige Midler udfordre en Orden, Maade og Maal, som kan være beqvemmest og nyttigst, efterdi alle som overfaldes, tvinges og forurettes, lide derved, og det egentlig er dette samme, som ved Midlerne, søges hemmet og afstraffet, saavidt, som mueligt være kan. Den Anordning som i saa Maade er giort, er og saa meget god og priselig, og berømt for en af de beste; men ved de mange Instanser eller Appellationer, som Sagerne drives til og gaee igiennem, førend de endelig kan blive paakiend-

6

te, Disputerne ophævede og det Onde afstraffet, udholdes og forlænges Processerne, hvor over mange, som ere fattige, ikke kan udholde med Penge, indtil Sagerne komme til det Sted, hvor endelig Dom afsiges, men ofte maa lade sig qvæle eller tvinge, af Mangel baade paa Kræfter og Forstand, og den blomstrende Retfærdighed, som de har paa deres Side, henvisner, og nogle derimod tilsætte anseelige og store Bekostninger; ja nogle blot og allene af Frygt for at blive draget igiennem de mange Retter, som deres Contra-Parter maatte finde Fornøelse udi at trække dem, tage hellere Skade og give andre Fordelen, end som de fægte derom ved Retten, og paa saadan Maade kan mange tvinge andre, til at give dem det, som dem aldrig tilkom, saa at den almindelige Retfærdighed, som bør at have sit Løb iblant alle Mennesker, derved tilsihesettes og Uret gives frit Løb.

Dette har givet mig Anledning en, herved at udlade mine Tanker, paa hvad Maade jeg meener at en beqvemmere og nyttigere Orden og Gang, i Retten, til Tvistighedernes

7

Endskab, Tvangs Forekommelse og Rettens deraf følgende Opnaaelse, kan bestemmes saaledes, at samme skeer uden alles Fornermelse og til Fordeel for Kongen og Landet i Almindelighed, i der jeg herved har giort et Forslag til Overretternes Ophævelse, hvor alle dubieuse Sager i lang Tid, til stor Bekostning for mange, opholdes, førend bekomme til Høyeste Ret, dog uden nogen Tab for de nærværende Oberrets Betjente, som maatte nyde noget, saa længe de levede, men i Tiden til Fordeel for Kongen og Landet, i det han kunde spare den Gage, som nu gives, og alle og enhver undgaae at betale noget ved Oberretten. Har ieg derudi feilet, som jeg overlader til Fornuftigere at dømme om, saa haaber jeg dog, at jeg ikke foxtænkes, fordi jeg, udi en god Meening har proponerer et Forslag som ingen skader.

Kiøbenhavn den 16 Februarii 1771.

Autor.

8

Indholden:

1. Om de nu værende Instanser og

det, som ved Oberretterne har sit Løb og Bekiendtgjørelse.

2. Om Oberretternes Ophævelse og de

Tings Tour, som der bleve besørgede og bekiendtgiorte.

3. Om Oberrets Betienteres Løn og Pensioner.

4. Om Underdommeres Forbold.

5. Om Procuratores.

9

Første Post.

Om de nu værende Instanser og det, som ved Oberretten har sit Løb og Bekiendtgjørelse.

§. 1.

Justitien administreres paa forskjellige Steder, ved de dertil enten bestandig beskikkede Rettens Betient ved Underog Oberretten, samt Kongen ved Høyeste-Ret, saa og af de udi særdeles Tilfælde af Kongen beskikkede eller befalede Dommere, saasom: Commissarier, hvortil kommer de Mænd, som Dommere og Oberdommere ved Loven ere authoriserede til at opkræve, udmelde og beskikke, for ved dem at naae den behøvende Oplysning og Rigtighed, saasom: Sandemand, Reebsmænd, Gransknings Mænd, Liquidations Mænd, Vurderings Mænd, Ridemænd, Lavrets Mænd og andre saadanne; hvilke jeg ikke vil opholde mig over,

10

men begive mig til at tale om de Sager, som kan drive igiennem fra Underretterne til Høyeste-Ret, og hvor mange Instanser samme have.

Instanserne ere ikke lige i alle Sager, men ligesom Retterne og Værnetingene ere adskillige og af ulige Beskaffenhed samt Personerne, som trætter, af ulige Stand og Vilkaar, saa og Instanserne faae eller mange, da i nogle Sager er Een, nogle To, nogle Tre, nogle Fire og andre Fem, som er det høyeste; dog er ei mere end tre Indstanser i Dannemark men i Norge fem, i nogle faae Sager.

Og paa det jeg, forinden jeg fremfører mit Forslag til Oberretternes Ophævelse, kan give en ideé om Værnetingene og Instanserne for en hver Sag i sær, vil jeg samme Postviis anføre:

1. De ordinaire Værneting ere Bye-Herrets og Birketinget i Dannemark, samt Bye- Bøide- og Birketinget i Norge. Derunder henhøre alle de Sager, som angaae Jord og Eiendom, Gaarde og Huuse, borgerlig Brug og Handel, Gieid, samt alle publicke Forseelser og Misgierninger, som begaaes af uprivilegerede Personer, og de, som ei staae under anden sær Ret. Saadanne Retter staae igien under Ober-Retterne og Høyeste-Ret, hvor Sagerne, efter at de ere examinerede og paakiendte

11

ved Hiemtinget, didstævnes, og har altsaa følgende Indstanser, faafom:

a) I Dannemark tre Instancer:

1. Bye- og Herredstinget
2. Landstinget eller Raadstue-Retten, hvor Byen har Landstings Ret, som anden Instans, og
3. Høyeste Ret, som tredie og sidste Instans.

dog undtages Rytter-Districternes, samt Greve- og Frie-Herskabernes Birker, hvorudi der ei ere flere end som tvende Instanser, nemlig:

1. Birketinget, som første Instans, og
2. Høyeste Ret, som anden og sidste Instans.

b) I Norge i Almindelighed fire Instanzer, saasom:

1. Bye- eller Bøidetinget, som første Instans
2. Lavtinget, som anden,
3. Oberhofretten, som tredie, og
4. Høyeste Ret, som sidste Instans.

Men i Særdeleshed, ere der nogle Steder, hvor Byetingsdommen gaaer til Raadstuen, siden til Lavtinget ogsaa videre, saa at der i alt bliver fem Instanser.

Hvorimod Birkedommernes Domme i Grevskaberne og Baronierne, indstævnes for Ober-Birkeretten, efter at de for Under-Retten,

12

som første Instans, ere examinerede og paakiendte, og siden appelleres videre.

2. Politie-Sager, som ere de der angaaer god Skik og Orden, Helligdags-Brøder, Land- og Forprang, ubillig Aager, ulovlig Credit til Umyndige, Forseelser af Huusbonder og Tienere imod hinanden, nogle Lauges Rettigheder og saa videre, indstævnes for Politiemesteren, hvor nogen er, saasom i Kiøbenhavn, Christiania og Bergen, og siden appelleres i Kiøbenhavn til Politie og Commerce Collegium, men i Norge til Oberhofretten, og siden paa begge Steder til Høyeste Ret; dog undtages nogle Sager, som ere af ringe Betydenhed, hvilke ei kan appelleres, saa og vigtige og tvilraadige Sager, hvori Kongelig Resolution skal indhentes. I de andre Kiøbstæder og paa Landet derimod, skal saadanne Sager af de ordinaire Rettens Betiente eller Dommere antages, examineres og paakiendes og siden appelleres til Oberretten og Højeste Ret, efter Sagernes Beskaffenhed; Dog i nogle Tilfælde indsendes Politie Forhøret in forma, til Stiftamtmanden eller Amtmanden, som derudi deciderer; hvilken Decision, om den Skyldige ei dermed er fornøiet, maa indstævnes til Oberhofretten og Høyesteret.

13

3. Confiscations Sager har to Instancer: a) Den ordinaire Ret, hvor de skeer, undtagen i Kiøbenhavn, hvor de, naar Confiscationen ei overgaaer et

Hundrede Rexdaler, indkaldes for Told-Inspeteurerne og tvende af Hofrettens Assessores. b) Cammerretten.

4. Ægteskabs Sager har:

a) I Dannemark to Instanser, fc.

1. I Kiøbenhavn Consistvorum og paa andre Stæder Tamper-Retten.
2. Høyeste Ret.

D) I Norge er en Instanse mere.

5. Geistlige Sager har:

a) I Danmark tre Instanser:

1. Provsteretten 2. Landemoder og

3. Høyeste Ret; dog undtages Kiøbenhavn, hvor geistlige eller lærde Mænd, Studiosi og alle Universitets Betiente svare under Consistorium. I Norge: 1. Provsteretten

2. Stiftamtmanden og Biskoppen, og

3. Ober-Hofretten, samt

4. Høyeste Ret; dog veed jeg ikke om Stiftamtmandens og Biskoppens Domme i slige Sager indstævnes

14

til Ober-Hofretten eller directe til Høyeste Ret, men i andre Tilfælde skeer det, see Forordningen af 23 Febr. 1748. Art. 4.

6. Sager som angaaer Kongens Indkomster indstævnes lige til Cammer-Retten, hvor samme, efter Cammer-Rets Ordningen paadømmes uden Appel.

7. Militaire-Sager indstævnes efter deres Beskaffenhed og Personernes Omstændigheder og Stand, enten til en, eller enhver af efterfølgende Retter, nemlig:

a) I Garnisonen ved Land-Etaten: i. Under Krigsretten, og

2. General Krigsretten.

3. Derforuden i ringe Forseelser forestilles

Obersten under Krigs-Rettens Dom til Approbation, men i grove Forseelser indsendes Dommen med General-Auditeurens Betænkning til Kongelig Approbation.

b) Ved Søe-Etaten:

1. Den Combinerede Ret.

2. General Krigs Retten.

c) Ved Søe-Etaten er derforuden for Civile Sager:

1. Under-Admiralitets Retten.

2. Ober-Admiralitets Retten, og 3. Høyeste Ret.

15

d) Paa Landet i Danmark og Norge: 1. I Civile Sager, den ordinaire Underret og derpaa følgende Oberretter. 2 I Militaire Sager. Krigs Retten.

8. Til Borgretten i Kiøbenhavn, svare alle der boende Kongelige Betiente, som ikke nævnes i Rangen, med deres Hustruer og Børn samt Enker, saa og alle Kongens Hofbetiente, som ikke nævnes i Rangen, item alle Rangs Personernes Tienestefolk, og iligemaade Kongens Handværksfolk, som faae Løn af Kongen, eller boer i Kongens Huuse. De Sager som didstævnes, har tre Instanser, nemlig:

a) Borgretten.

b) Hofretten, og

c) Høyeste Ret.

9. Til Hofretten i Kiøbenhavn, svare alle Rangs Personer, som ikke bruge borgerlig Næring, undtagen i Livs og Ære-Sager, hvori de indstævnes til Høyeste Ret, iligemaade svare dertil alle Civile Betiente, som nævnes i Rangen, undtagen Admiralitets, Holmens og Arsenals Betiente, saa staae og i derunder de i Rangen værende Krigs Officerer til Lands og Vands, som af Tienesten ere forløvede, hvad heller de nyde Pension eller ikke, alle i Rangen værende og til den Mi-

16

26 litaire Etat henhørende Civil, Justitz, Regnskabs og andre Betiente, som ikke høre til noget vist Regiment,

samt alle deres Hustruer og Børn; dog ligesom de undtages i Livs og Ære Sager, saa undtages de ogsaa i Sager, som angaae Huuse og Gaarde i Kiøbstæderne, samt Jord og Eiendom paa Landet eller nogen borgerlig Brug og Handel. Alle de Sager, som der a Prima Instantia indstevnes, gaae derfra til Høyeste Ret Grever og Baroner, i de Sager, som angaae dem og deres Børn, søges directe for Høyeste Ret; dog udi de Sager, hvor først anden Oplysning udkræves, forordnes dem Commissarier; men dersom de ere i nogen Militaire-Employ, da skal for de Militair-Forseelser, som af dem begaaes, for Krigs eller Admiralitets Retten dømmes.

11. De Sager, som efter Kongelig Bevilling af Commissarier paakiendes, har,:

a) I Dannemark, to Instanser:

1. Commissionen, og

2. Høyeste Ret. b) I Norge tre:

1. Commissionen.

2. Ober Hofretten.

3. Høyeste Ret.

17

12. Stiftamtmandenes og Biskopernes Decisioner i Regnskabs Sager, som angager publice Midler indstevnes i Dannemark til Høyeste Ret, men i Norge til Ober Hofretten, og siden til Høyeste Ret.

13. Skiftebreve, Indførsels Forretninger og Udlæg i arveløs Boe, indstævnes for den Oberret, som de Personer ere under, som have gjort Forretningen, og siden Appelleres fra Ret til Ret.

14. SandemændsTog i Drabs Sager indstevnes til Landstinget; men have de soeret om Herreds eller Markeskiel, da om samme paatales, udmeldes Ridemænd af Landstinget, som derpaa skulle kiende, og om samme deres Forretning paaankes, indstævnes den for Høyeste Ret. Dette er de Poster, som jeg fornemmelig har eragtet fornøden at anføre, for derom at give min Betænkning under det Forslag, som jeg i følge den 2den Post, har gjort om Oberetternes Ophævelse. Men jeg vil her under denne Post, endnu anføre nogle Ting, som ved Retterne har sit Løb, for derom ligeledes herefter, at give min Betænkning, saasom Proclamationer, Tinglysninger, Stævningers Læsning og deslige:

18

§. 2.

Proclama er et skriftlig Document, som og Skifteren udstæder, for dermed at bekendtgjøre et Dødsfald, for at indkalde Credi- og Debitores, samt vedkommende Arvinger til Stervboen. Proclama læses ved Lands- og Laugtinge og de Raadstuer, som har Landstings Ret, efter Stervboets befindende Beskaffenhed og Vidtløftighed, dog undertiden, naar Boet er af ringe Betydenhed, rent forbigaaes. Det udstædes og naar et Stamhuus skal oprettes.

§. 3.

Et Skiøde, er et Document, hvor ved en Sælger overgiver en Kiøbere Eiendoms Ret, over en Jord, Eiendom eller andre Ting, som Sælgeren før har tilhørt, det læses og Tinglyses ved den Underret, hvorunder det solgte Gods ligger, med mindre, det lyder paa frit Jordegods eller Sædegaard; thi da skal det Tinglyses ved Lands- eller Lavtinget; hvilken Tinglysning er nødvendig for Kiøberen, fordi han derved betrygges for Sælgerens Bedragerie, som ham kunde tilføie ham, i det han efter det første Skiødes Udstædelse, igien kunde sælge Godset til en anden og derpaa meddele ham det andet Skiøde, og naar da den samme lod sit, som sidste Skiøde læse, føren den første Kiøberes blev læst, fik han

19

Prioriteten tilder solgte Gods. Den første fik vel, i saa fald Rettighed eller sin Ret forbeholden til Sælgeren, men naar Sælgeren intet eiede, saa maatte han tage Skade.

§. 4.

Pantebrev, er et Beviis, hvilket en Debitor giver en Creditor for laante Penge, som den første giver den sidste fuldkommen Forsikring og Pante Rettighed for, udi tilhørende Jord, Eiendom, Gaard, Huus eller andet, som i Beviset eller Pantebrevet er anført, det læses til Bye-Herrets-Birke- og Bøideting, med mindre der lyder paa frit Jordegods, thi da skal det læses til Lands og Lavting, og derved erlanger Creditor en fuldkommen

Rettighed til det pantsatte Gods, frem for alle andre, indtil han bliver igien skadesløs betalt.

Affald, er et Beviis, hvilket en Arving giver en Formynder for Arvemidlers Betaling, Rettighed og Regnskab, er just ikke ved Loven befalet at Tinglyses, men almindelig skeer det at samme tinglyses ved Underretten, til Sikkerhed for den i Hændehavende i fald den skulde bortkomme. Der synes og at en Præst, i de Tilfælde, hvor ingen ordentlig Skifte holdes, kunde paastaa Afkaldets Ting-

20

lysning, førend han Ægteviiede den Person som samme havde udgivet, med nogen anden, efterdi han ikke maa vie nogen, førend Skifte er holdet, og samme egentlig vil sige, at der skal vises, at være gjort Rigtighed imellem Arvinger, førend Ægteskab maa tillades med den Person, som har med andre Arvinger at bestille, i Henseende til Deelings Rigtighed; thi naar den som vil indlade sig i Ægteskab, skulle udbetale Arv efter Testamente, burde han ei allene gjøre der samme og tage Afkald derfor, men endog lade Afkaldet tinglyse, førend han indlod sig i Ægteskab, til Sikkerhed for Præsten, om der bekomne Afkald skulle bortkomme; men naar Skiftet eller dets Udfald har været i Øvrighedens Hænder, som derefter sørger for, at enhver Arving faaer sin Part, og hvorfor i paakommende Tilfælde kan have behøvende Oplysning, behøves ingen tinglyst Afkald for Præsten.

§. 6.

Cautions Breve for Kongelige Intrader, skal baade læses til Hiemting og Landsting, hvor Forloveren boer.

§. 7.

Moratorium, er en Bevilling en Debitor gives, at hans Creditor paa nogen Tid ei maa søge ham, skal læses for Debtors

21

Værneting, saafremt samme skal være af nogen Kraft.

Efter at jeg nu har talt om Tinglysninger, saa er det ogsaa fornøden at tale om Stævninger, i de Tilfælde, hvor sammes Forkyndelse forud ved Retten har sit Løb:

§. 8. Naar en stævnes, som ingen Boepæl har i Riget, og ei vil lade sig finde, da foruden, at ham gives 6 Ugers Varsel, paa det Sted, hvor han sidst har opholdt sig, skal ham gives 6 Ugers Varsel til Lands- eller Lavting, mener han uden Riget, da gives hannem Aars Varsel baade for sidste Opholds Stæd og Landstinget. Paa samme Maade maa han forelægges.

§. 9.

Naar en stævner en anden til Skilsmisse Doms Erhvervelse formedelst Desertion, da gives den bortrømte 6 Ugers Varsel paa sidste Opholds Sted og 6 Ugers Varsel til Landseller Lavting. Møder han ikke til Tægtedag, forelægges der paa samme Maade.

§. 10.

Opbud, som er, naar en formedelst stor Giæld og hans Indkomsters Ringhed, ei kan betale det han bliver skyldig, men opbyder sit

22

Gods til sine Creditorers Afbetaling for saavidt som det kan tilstrække. Dermed forholdes saaledes, at den Opbydende skal indlevere til Oberdommerne en Specification paa alt det han eier og haver, saavel som paa Gielden og hvorefter Oberdommerne udmelder tvende Mænd til at behandle Boen, skifter og deler imellem Creditorerne; hvilken Behandling og Deeling paa nogle Stæder i Kiøbstæderne, skeer ved de ordinaire Skifteforvaltere.

§. 11.

Nams eller Indførsels Domme over privilegerede Personer, maa ei exequeres, førend de have været indstævnedes til Oberretten og der ere confirmerede.

23

Anden Post.

Om Oberretternes Ophævelse og de Tings Tour og Besørgelse, som der bleve besørgede og bekendtgjorte

§. 12.

En kort Administration er den beste, naar ikkun Tingene derved naaer en god Ende, og intet bliver forsømt, tilbageholt eller tilsidesadt; thi af Ophold og Udsættelser kommer ei andet end Bekostninger, Møie og Besværighed, samt Misfornøjelse og deraf følgende Urolighed, og saadant foraarsages gjerne fattige og uformuende, som af deres Overmænd bliver overvældede med Process, Udflugter, Ophold og Forfølgelser fra Ret til anden, hvorover de til sidst baade maa give sig fortabte, lide Uret og blive ruinerede. Den Fattige er ildefaren; thi den Rige søger ved alle Leiligheder, at benytte sig af hans Fattigdom, deels med ubillig Fordeels Søgelse ved hans Godes Bortsælgelse, som den Fattiges Omstændigheder driver ham til, deels ved Ager, og deels

24

i andre Maader, og naar den Rige ei kan faae det efter Behag, vil han tvinge den Fattige med Process, hvorover og mange maa lide baade Uret og Tab; Kongen bevilger vel saadanne forurettede Beneficium paupertatis men det har sin Vanskelighed for Kongen altid, at faae den rette Oplysning om ubekjendte Personer og om ubekjendte Ting, som ingen kan vide tilfulde Sammenhængen om; uden de som har seet Tingene i sig selv; og om end den fattige og forurettede faaer Beneficium, saa lider han dog Ophold og tilføjes stor Ulejlighed og Bekostning, ja fornemmelig kommer det endda an paa, hvorledes han kan faae sin Sag oplyst eller beviist og udført, og om han faaer Ret eller Uret, efterdi det er saa med de fleste, at de ikke selv kan udføre deres Sag, og benytte sig af deres egne Øyne, men maae betiene sig af andres Forstand og Intention, samt see med andres Øine, og naar saadanne har slette Procuratores, som enten ere vankundige eller partiske, saa ere de ilde farne. De Rige derimod, som ere retsindige og behjælpelige, forures og chicaneres ofte uskyldig viis af de Fattige, iblant hvilke findes mange, som besidder meget slette Gemytter, i det at naar den Rige har assisteret den Fattige, og igjen vil have Rigtighed, saa gaaer der som Ordsproget lyder: Man laaner sin Ven og kræver sin Uven, da den Fattige, naar han skal tvinges til at gjøre Rig-

25

tighed i all sin Elendighed, ikke undseer sig for, at udbryde med disse Ord: Jeg skal spille med Jer: I skal komme tids nok: Jeg skal holde det med Jer til Høyeste Ret; og derefter er han i Stand til at inventere de Contra Pretentioner som aldrig have været til, ja end mere, paa saadanne urigtige Beretninger tør understaae sig til at anholde om Beneficium paupertatis, og endskiønt han ei faaer den, forfølger sin Sag, om han endog dertil skal laane, og derfor bedrage andre. Nogle saa vel Fattige som Rige have urolige Hoveder og finder Fornøjelse udi at have Processer, endog med dem, som aldrig har gjort dem noget imod, saa at det er dem lige meget, enten de har Ret eller Uret, og hvem det er imod, naar de ikkun kan faae Process. Andre ere for at lade sig see iblant Folk, og i den Anledning opfinde noget, som kan give Anledning til Profess. Andre igjen vil have Ord for at være kloge i Lov og Ret, som de holder for at være dem en stor Ære, og i ald deres formeentlige Klogskab, besidde største Vankundighed og Blindhed med urimelige og taabelige Inventioner; ja de ere i Stand til at anlegge 3 a 4 Sager om en og den samme Ting, som kunde ventileres under et. Nogle ere saa onde af Naturen, at de uskyldigviis overfalder mange skikkelige Mennesker, som derover for at blive i Fred, maae benytte sig af Justitien til Tugtemester. Nogle aldeles

26

onde og skarnagtige henfalder til grove Laster og Misgjerninger, hvis Afstraffelse foraarsager Retten og Lander Møie, Ophold og stor Bekostning.

Af saadanne Sager ere da nogle nødvendige og nogle unødvendige og syndige. De nødvendige ere de, som enhver anlegge for at indtale sin Ret, og de som maae iværkstilles for at straffe Misgjerninger; hvor tilkommer de fornødne Forsvar, som enhver maa bruge der uskyldig vis overvældes med Urmeligheder. De unødvendige og syndige ere de, som den Rige anlegger imod den Fattige for at tvinge ham og derved søger ubillig Fordeel, de som den Fattige anlegger imod den Rige der har assisteret ham, for at føre ham i Ulejlighed og stor Bekostning, som ham ved Inventioner og Udflugter tilføies, førend han kan naae sin Ret, de som af urolige Hoveder for egen Fornøjelses Skyld, anlegges imod uskyldige Mennesker, de som inventeres af nogle for at lade sig see iblant Folk; saadanne kan dog ikke være syndige naar Parterne er eenige derom, men er det den eene, Part imod, saa bliver det en anden Sag, de som af indbildt Klogskab anlegges af dem, som vil have Ord for at de ere kloge i Lov og Ret, som de holder sig for en Ære ere unødvendige og syndige imod den, som derved lider ogsaa videre; og dette er Aar-

27

sagen til, at saa mange bliver multerede enren lidet eller stort efter Sagens Beskaffenhed. Naar nu det første Slags af de nødvendigste Sager skal anlægges, eller den som Sagen tilhører foraarsages til at lade sin Contra-Part tiltale, saa gruer han derfor, i sær om han ei er meget formuende; hvorfor? fordi Sagen har mange Instancer, som hans Contra-Part kan drage ham igiennem, og desforuden ved Retterne med Inventioner og Udflugter kan blive opholdt i mange Aar, hvorover enten Citanten kan blive ruineret, eller

Contra-Parten reent forarmet, døe, eller gaae Fallit, saa at Citamen ikke engang kan faae sin første Prætention, mindre sine anvendte Bekostninger, som kan blive anseelige, og undertiden langt mere end Prætentionen; hvorover han heller lider Uret eller den første og mindste Skade, end som han paataler sin Ret og tager den sidste Skade med den første; og naar Sagen er af den Beskaffenhed; at den Rige vil tvinge den Fattige til ubillig Fordeel at give, eller ikke vil give ham det han med rette tilkommer, da maae den Fattige grue for Vidtløftigheder, Ophold og de Ting, som ere ham for svære at igiennemgaae. Det andet Slags af de nødvendige Sager, blev ei paatalt og Misgierninger afstraffet, dersom de forurettede selv skulle paatale Sagerne og gjøre Bekostningerne, af den Aarsag, at Forbrydere i

28

Almindelighed intet har, hvorfor de forurettede ei ere for, paa Afstraffelserne, at gjøre saadanne Bekostninger, som de ei igien kan naae; Hvorover sligt maa skee efter Øvrighedens Foranstaltning og paa Publici Bekostning, som ved Forbrydernes lange Arrest og Underhold, saa og ved mange Befordringer og Reiser, bliver store og anseelig, da Tiden er lang inden hvilken saadanne Sager kan udløbe igiennem saa mange Instanser. Naar de unødvendige Sager anlægges, da eftertænkes aldrig hvad paafølger, men fuses hen i Veier og Vind, eller og, om saadan Eftertanke er tilstæde, smigrer man sig dog med Forliig under en lang Ophold, eller og man troer at den Person, som uskyldig overfaldes og tiltales, enten ikke har Forstand til at forsvare sig eller ikke kan udholde med Bekostninger igiennem saa mange Instanser, sligt skeer, fornemmelig af saadanne, som vil tiltvinge sig, ligesom en Slags Overmagt over andre, eller og blot og allene af Misundelse; og naar de saaledes overvældes, som ere fredelige eller ikke har synderlig Forstand i Lov og Ret, eller og fattige og ikke har Raad til at forsvare sig, og ellers i Almindelighed frygter for den lange Proceß og de store Bekostninger, som de herved føres udi, lader de sig af saadanne Tanker holde tilbage, hvorved de sidste tilvendes anseelige Fordeele, og de første derimod stor Tab. Kongens Lov er vel en

29

stor Hadere af alt sligt, og en god Tugtemester for de slettetænkende og ildesindede, men Riigdom, pollerede Hoveder Frimodighed og Venskab vender undertiden Loven Ryggen eller byder andre Spitsen, Fattigdom, Eenfoldighed, Banghed og den sande Ret, maa undertiden give sig fangen, Kongen eller Høyeste Ret, faaer ikkun lidet at vide af det som foregaaer iblant Folket, saasom de fleste Stridigheder, af foranførte Raisons og af Frygt for at komme med samme for Høyeste Ret, blive dræbte i Fødselen.

Og fordi jeg er af de Tanker, at ildesindede og slettetænkende bedre kunde holdes i Ave og Tvang, og de retsindige og forurettede mere forhielpes til at søge og erlange den Ret, som dem tilkommer, ved en kortere Gang i Processer eller mindre Instanser, da endskiønt jeg maaskee feiler, vil jeg dog ikke undlade derom at anføre mine Tanker.

§. 13.

Den ordinaire Under-Ret, som jeg under første Post 1 §. 1 Punkt har handlet om, er det Stæd, hvor en Sag af første Instanse skal oplyses, bevises, examineres og paakiendes, og følgelig høist fornøden, ved Vidners føring. Naar Sagen der er examineret og paakiendt, saa gaaer den derfra til Ober-Retten, Oberhof Retten og Høyeste Ret, i

30

fald Parterne ei forinden aqviescerer med de ergangene Domme. At en Sag skal til Høyeste Ret, dertil er Aarsagen, at Kongen selv vil høre Parterne og sige dem Retten imellem, naar de ei uden dette vil lade sig nøie; Kongen er ogsaa den ypperste og beste Dommere i Landet, fordi han er over alle andre og en retfærdig Dommere, som intet tager Stikpenge, hvorved Retten kan blive fordreiet; og at en Sag skal til Ober Hofretten, er fordi at Ober Hofretten i forrige Tider har været som en Høyeste Ret for Norge, ved hvis Domme Parternes Disputer bleve ophævede, uden derefter at komme til Høyeste Ret i Dannemark; men at en Sag skal til Lands eller Lavting, og de Raadstue Retter, som have Lands- eller Lavtings Ret, dertil kan jeg ikke vide Aarsagen, uden den er denne: At Lands- og Lavtinge haver været til, førend Høyeste Ret og Ober Hofretten bleve, eller og at disse Ober Retter ere beskikkede, for, ved de Domme som der kunde forandres og gøres rigtige, at forekomme endeel af Sagerne Løb til Høyesteog Ober Hofretten, dog troer jeg ligesaa snart det første, som det sidste, og at Kongen i begge Tilfælde kan have givet dem Adgang til sig ved Høyeste- og Ober Hofretterne, som have formeent sig at være fornærmede ved Oberrets Domme, og ligesaa fra Ober Hofretten til Høyeste Ret. Naar derfor tages i Be-

31

tænkning: 1. At alle og enhver frygter mere for Høyeste Ret, end for Oberretterne og Ober Hofretten, at mange derover kan ikke undser sig for at indstævne reene Sager til Oberretten, som de ikke turde komme til Høyeste Ret med og at dubieuse Sager, som indstævnes til Landstinget, gaaer almindelig gierne ogsaa baade til Ober Hofreten og Høyeste Ret, naar Parterne har Raad dertil. 2. At de som fare med Spilfægterier og Urimmeligheder, kan drive hen dermed og opholde samme ved Oberretten i lang Tid, og dermed i alle de

Tilfælde,

som jeg forhen § 12. har anført, udmatte og forurette deres Contra Parter, ja tvinge dem, og desformedelst vinde Seier med en uretfærdig Sag, hvoraf det efter saadan Beskaffenhed kan synes, at de fornærmede og forurettede Parter hellere ville ønske at de maatte gaae lige fra Underretterne til Høyeste Ret, hvor ingen saa lettelig drister sig til at komme med urimelige Ting, og om end nogle gjorde det, saa vilde det dog ikke blive saa mange, som saaledes vilde fremkomme ved Oberretten; saa troer jeg det kunde være nyttig for mange om Landsog Lavtingene ganske bleve ophævede, og om Ober Hofretten blev som tilforn Høyeste Ret for Norge, eller i den Stæd stifte en Høyeste Ret i Kiøbenhavn, hvor alle Norske Sager kunde paakiendes, i fald det skulle behøves; men som mange Underrets Domme,

32

hvilke kan være gode, indstævnes til Landstinget, og ved Landstinget underkiendes, hvorover den som har vunden ved Hiemtinget, igien maa stævne til Høyeste Ret, saa troer jeg ikke at ved Oberretternes Afskaffelse, vilde komme mange flere Sager til Høyeste Ret, end som nu dertil fra Oberretterne indstævnes, og om endogsaa nogle flere kom, saa ville dog ved saadan Forandring megen Tid vindes og stor Ophold og Uleilighed foforekommes, i det ingen med lang Ophold ved Landstinget og paafølgende Indstævning til Høyeste Ret, skulle tilføies Bekostninger, af sin Contra Part tvinges samt forhindres fra at følge den Ret som han tilkommer; og saaledes blev da ei mere end to Instanser i Dannemark og to i Norge. Tager jeg nu i Betænkning at en Delinqvent Sag, naar Delinqventen dømmes fra Liv eller Ære, skal absolut til Høyeste Ret, da kan jeg ikke fatte Aarsagen til, hvorfor den skal til Mellemtretterne, saasom Oberretten og Ober Hofretten, uden det maa være fordi at Høyeste Ret i saa betydelige Tilfælde, vil høre mange andres Raisons og Grunde til Dommen; men ved Sagens Gang ved Oberretten foraarsages Delinqventen lang Ophold, og over det samme opløber Bekostningerne, som indsamles og svares af Kiøbstædernes og Landets Beboere, til noget anseeligt, og mange Underdommer kan give lige saa god Raison for sin Dom som Landsdommerne.

33

Jeg troer ogsaa, at naar Underretternes Domme overalt gik directe fra første Instanse til Høyeste Ret, ligesom Birketingenes udi Rytter Districterne, samt Greve- og Frie-Herstabernes nu gaaer, og Dommerne bleve med saa meget større Mulct anseete for deres urigtige Domme, saa ville sligt forkorte Sagerne Tal til Høyeste Ret.

§. 14.

Alle andre Sager, hvorom jeg har handlet under første Post, for saavidt som Instanserne angaaer, monne de ikke kunde tilendebringes paa

samme Maade: saasom Politie Sager see §. 1.

Punct 2. Geistlige Sager, ibid. P. 5. Militaire Sager P. 7. Borgrets Sager P. 8. Ægteskabs og Commissions Sager, samt Stiftamtmandenes og Biskoppernes decisioner, for saavidt Norge angaaer, see P. 4, 11, 12. Skiftebreve, Indførsels og Udlægs Forretninger, samt Sandemænds Tog, see P. 13, 14? Jeg meener

det kunde lade sig gjøre. Det eeneste som jeg finder at erindre, er, at det ville være alt for vidtløftig og besværlig om Høyeste Ret

skulle udmelde Ridemænd; men naar det indfalt, at den eene af de stridende Parter var

misfornøiet med Sandemændenes første Forretning, saa kunde den samme tage andre paa

34

sin Side, og naar de paaankedes, kunde det skee for Høyeste Ret; overalt er det enhver tilladt at føre saa mange Vidner, som han vil og eragter fornøden til sin Sags Oplysning, hvorfor det intet kunde hindre om Ridemænd aldrig brugtes, i sær, da Vidner som er nærværende, og som det staaer i enhver Parts frie Villie, at kalde saa mange af, som han agter fornøden og hvem han vil, kan give den beste Oplysning; Sandemænd og Ridemænd af samme Aarsag, bruges ei heller nu omstunder; men Vidner og Situations Carter, ere de som Dommere rette sig efter. Sandemænd og Ridemænd har været brugt i gamle Dage, førend Situations Carter bleve opfundene, og de har soeret Skiel og gjort Forretning efter deres egen Videnskaber, uden andre Beviisligheder eller Vidner, og altsaa, siden Dommerne nu maa rette sig efter Vidner og Situations Carter, ere hine uforlødne, hvorfor heller intet i Henseende til dem kan gjøre nogen Hinder, med mindre sligt efter at Dom i en Sag var falden skulle eragtes fornøden, saa at Parterne maatte behøve Sandemænd til at sætte Skiel efter Dommen og Cartet, da med deres Forhold og Udmeldelse kunde forholdes paa forbemelte Maade.

35

§. 15.

I Almindelighed er at merke om de Sager hvorudi Execution paafølger, at dersom Execution for en Underrets Dom ved Høyeste Rets Stævning skulle forekommes, da efterdi ved en Underrets Dom, efter Loven, ei fastsættes længere Tid end 14ten Dage, inden hvilken Dommen skal fyldestgjøres, og det ei er mueligt inden den Tid, fra de fleste Stæder, at faae Høyeste Rets Stevning udtaget, til Foreviisning ved Executionen, for dermed at forhindre sammes Fremgang, ville det være fornøden at denne Opfyldelses Termin længere blev udsat, saasom 6 Uger, ligesom nu er brugelig med Oberrets Domme i Dannemark og Ober Hofrettens i Norge, efter danske og norske Lovs 1 B. 5 Cap. 15 Art., der paalegger Dommerne at fastsætte en vis Tid inden hvilken Dommene skal fyldestgjøres, med mindre Underdommerne maatte være berettigede til at udstæde Høyeste Rets Stævninger.

§. 16.

Tingsvidner indstævnes ogsaa til Oberretter til Underkiendelse, førend endelig Dom gaaer i Sagen ved Underretten; dette holder jeg for unødvendig for en Part at gjøre og anseer det meest for derved at opholde Hovedsagen; thi som et Tingsvidne er og bliver det samme som det er og altid har sine Beviisligheder

36

som derunder findes, saaledes som de i sig selv ere, og den Omgang som derunder er brugt, som ligesaavel kan sees ved Hovedsagens Paakiendelse, som ved Tingsvidnets Paakiendelse i sig selv, det og falder enhver Part ikke mere bekostelig at indstævne en Hovedsag, end som et Tingsvidne, saa taber han ved det, at han først maa indstævne Tingsvidnet og siden Hovedsagen, naar Dommen gaaer ham imod, men om han end lod blive med, at indstævne sit Tingsvidne, som jeg supponerer kunde være urigtig og derfor maatte blive underkiendt, saa tabte han dog intet derved, fordi han kunde indstævne Hovedsagen med samme Bekostning som Tingsvidnet, og følgelig da maatte vinde Sagen formedelst Tingsvidnets Urigtighed; hvorfor Oberretten og i dette Tilfælde, for saa vidt, som Tingsvidnets Indstævning for sig selv og dets Underkiendelse angaaer, kunde forbigaaes.

§. 17.

Skiftelysninger og andre Proclamationer, som ogsaa ved Oberretten har sit Løb og Bekiendtgjørelse, hvor om er ventileret under 1 Post § 2, dets Bekiendtgjørelse er saaledes anordnet i forige Tider, førend Bekiendtgjørelsen i Aviserne blev brugelig, og som der sielden kommer nogen til Oberretten af dem, som samme, kan vedkomme, saa bliver de ikke heller

37

der fra underrettet noget om det, som dem angaaer, hvorfor saadan Bekiendtgjørelse ei heller i saa fald kan tiene til andet, end som til en Sikkerhed for vedkommende, som har gjort Indkaldelsen efter Loven; men som Aviserne, hvorudi saadanne nu og almindelig indføres, kommer om iblant alle og enhver, hvorover de Paagiældende snarere af samme, end som fra Oberretten kan blive underrettet om det som dem er angaaende eller vedkommende, saa er denne Bekiendtgjørelse bedre end hin og Øvrigheden eller de som gjør samme, er alletider sikker nok ved Avertissementet, hvorfor og Oberretten i dette Tilfælde, synes at kunde forbigaaes.

§. 18.

Skiøder og Pantebreve paa frit Jordegods, hvorom § 3, 4. kan ligesaavel læses og protocolleres ved den ordinaire Ret, hvorunder Godset ligger, som ved Landstinget, ligesom saadanne Breve der lyder paa ufrie Jordegods tinglyses ved den ordinaire Ret, og den samme Efterretning, som nogen faaer fra Oberretten, som skeer ved en Attest af Skiødeeller Pantebøger, kunde da gives fra Underretten, hvorfra saadanne Attester paa ufrie Gods udstædes, siden Rettens Betiente ved Underretten, har ligesaa fuldkommen fidem, som Oberdommerne.

38

§. 19.

Cautions Breve for kongelige Intrader, see § 6. meener jeg ere fuldkommen sikre, naar de bleve læste paa det samme Stæd, som Efterretning skal gives fra om Skiøder og Pantsettelse; og naar da alle Skiøder og Pantebreve, saavel paa frit som ufrit Jordegods bleve tinglyste ved Underretten, uden at komme til Landstinget, saa var ogsaa Kongen sikker nok ved Cautions Brevets Tinglysning for Underretten allene.

§. 20.

Nogle Stævninger læses ved Oberretten, foruden det, at de forkyndes for de Fraværendes Boepæle, see § 8,

9.; mon det ikke kunde være nok at naar den som skulde stævnes, var undvigt, at Stævningen blev forkyndet for deres Boepæll, siden den som ei vil lade sig finde, eller har forstukket sig, ei opholder sig ved Landstinget, og det er vanskeligt, at han derfra kan bekomme nogen Efterretning? Kunde det ikke være nok, saa meener jeg, at han kunde indvarsles ved et Avertissement, som maaskee kunde komme ham for Øinene, i fald han var i Riget. Maaskee ellers at den Maade, som bruges ved Stævningens Læsning til Landstinget er sadt til Sikkerhed og Beviis for den som lader stævne, at det deraf kan sees, at den har lovlig stævnet; men naar Stævningen

39

er lovlig forkyndet for den fraværendes sidste Opholds Stæd og derpaa i Retten redelig afhiemlet, saa har den som har ladet stævne, nok til Sikkerhed for sig; hvorføre jeg og holder for at Oberretten mindre i dette, end i andre Tilfælde, kunde være absolut fornøden.

§. 21.

De andre Tinglysninger som ere omtalte §. 5. og 7. ere ei befalede at skal fremføres ved Oberretten, og følgelig kan forbiegaaes.

§ 22.

Opbud, vide § 10. forrettes ei af Oberdommerne, uden for saavidt de udmelder Opbudsmændene, men paa nogle Steder ved de ordinaire Skifteforvaltere, eller andre, som dertil ordineres. Spørger man: kunde ikke Skifteforvalterne overalt antage Opbud og behandle Boen? Da troer jeg jo; thi Opbuds Deeling er det samme, som naar der deeles udi en Stervboe imellem Creditorerne, eller ganske overensstemmende med Fallit Boers Deeling, som skeer ved Øvrigheden eller Skifteforvalteren; hvorføre og Overdommerne i den Fald kunde forbigaaes; men at Opbud i Loven er indført, at skal skee til Oberretten, troer jeg maa have sin Oprindelse af de Tinglysninger, som sammesteds har sit Løb paa frit Jordegods,

40

paa det Oberdommeren ved Anmeldelsen, kunde see hvad som hæftede paa Godset.

§. 23.

Nams eller Indførsels-Domme over Privilegerede, see § 11. hvad monne være Aarsag til, at de skal indstævnes til Oberretten til Confirmation, førend de maa vorde exeqverede og at Indførsel hos saadanne skal skee ved Landsdommerne eller Ridemænd? Jeg mener: Personernes Stand; men Execution kunde skee efter Underrets Dom, eller samme ved Høyeste Ret confirmeres førend Forretningen gik for sig; og alle Domme kunde exeqveres ved den ordinaire Dommere; saa at Dommere ved Oberretten i den Fald kunde forbiegaaes.

§. 24.

Eftersom da Oberretterne ei skal høre Vidner, ei antage andet til Paakiendelse end det som for Underretten er examineret og paadømt, ei kan afsige nogen endelig Dom, uden at den skal staae under Appel, med mindre det er i ringe Sager, som sielden kommer der, og alle de Tinglysninger og Bekiendtgjørelser, som der har sit Løb, kan besørjes ved Underretten eller paa andre Steder, hvortil nytter da Oberretten? Hertil vil jeg svare saa godt, som jeg kan: Naar Oberretten ikke kan forekomme en Mængde

41

Sagers Løb til Høyeste Ret, som jeg ikke troer, efterdi alle tvivlraadige Sager, som med god Grund kan indstævnes til Oberretten, gaaer almindelig ogsaa til Høyeste Ret, naar Parterne har Raad dertil, slette Sager komme ikke saa lettelig til Høyeste Ret, thi naar sligt skeer, bliver vedkommende saa meget haardere Mulcteret, ja mere end ved Landstinget, saa og idømt anseelige Omkostninger, derfor troer jeg at Oberretten er mere skadelig end nyttig; thi ligesom den i de Sager, som ved dens Domme kan blive afgjorte, eller imedens de hviler under Opsættelse, blive forligte, kan aftage Høyeste Ret den Ophold og Byrde, som den dermed maatte tilføies, af de Sager, som dertil i Mangel af Oberretten maatte indkomme, naar sligt endelig skulle indløbe, saa synes den i unødvendige og syndige Sager, som riige, urolige og trættekiære Hoveder anlegge imod fattige, for at tvinge dem, at være en Aarsag til de sammes Ruin og Forhindring fra deres Rets Nydelse; hvorføre? Fordi at saadanne Sager kan opholdes ved Oberretten i lang Tid, efterdi Dommere ikke maa nægte nogen Opsættelser til Demonstration og Repliqver, som Tid efter anden kan være fornøden paa begge Sider, og naar Oberrets Dom er falden, endda indstævnes til Høyeste Ret, hvorover den som er fattig, tilføies saa store Bekostninger ved Overretten, at han enten

42

frygter for at følge med til Høyeste Ret, fordi han mangler til de fornødne Bekostninger, eller og forinden Dom gaaer ved Landstinget, tvinges til at forlige Sagen; da det ellers ikke i sig selv er nogen Sag eller medfører nogen Fare, for et urimelig, uroelig og trættekiær Hoved, at indstævne en aldeles urimelig og aabenbare uretfærdig Sag til Landstinget, som han derved tænker at tvinge sin uformuende Contra Part til at forlige, efterdi naar Parterne forliger sig, saa kommer Sagen aldrig til Eftersyn og Paakiendelse, men alting henfalder af sig selv. Den trættekiære lader Det altsaa komme an paa, enten det gaaer ilde eller vel, og imidlertid, om det gaaer galt for ham, stævner han til Høyeste Ret, for at faae Landstings eller Oberrets Dommen af sin Kraft, og om han da ikke dermed kan tvinge den fattige Contra-Part til Forliig, udebliver han med Stævningen; ja, han bliver da vel mulcteret, men saa har han dog faaet sin Villie fremmet saavidt, at han har draget den anden saa langt han kunde; det har vel og været til hans egen Skade, i det han har gjort ufornødne Bekostninger og Landstinget eller Overrettens Dom desuden maae staae ved Magt, men det bekymrer han sig intet om. Af den Aarsag er det og det allerbeste for saadanne, at de staae lige under Høyeste Ret som anden Instanse, hvor den som urettelig eller uden Aarsag søges og paabyrdes

43

en unødvendig og syndig Sag, strax eller uden videre Procedure kan forhielpes til sin Ret, og den derimod som viser sig saa formastelig og skammelig at han indstævner en aabenbare uretfærdig Sag, kan blive saa meget haardere afklappet og mulcteret, efter sin Omgangs Beskaffenhed. Af samme Aarsag holder jeg det ogsaa for got, om alle og enhver, som stævnedes til Høyeste Ret, blev paalagt, at møde eller fremkomme med den indstævnte Sag, paa det deraf kunde erfares, Sagens Beskaffenhed, endskiønt det ogsaa kan være ufornøden, fordi at den indstævnte Contra-Part kan møde og gjøre Paastand for Omkostninger, og den ellers bliver mulcteret, som efter udtagen Stævning, ikke møder.

44

Tredie Post.

Angaaende Overdommeres, Skrivers og Tinghøreres Løn og Pensioner.

§. 25.

Naar Oberdommere, Skrivere og Tinghørere skulle afgaae, saa er det at merke:

1. At Magistraten i Kiøbstæderne, som have Landstings Ret, fremdeles forbliver det de forhen vare, nemlig Borgemestere og Raadmænd, og ei mistede noget af deres Indkomster, undtagen Stævnings og Dom Forfeiglings Penge, som er af ringe Betydenhed. 2. Raadstueskriveren, som tillige er Byeskriver i Kiøbstæderne udi Provincerne,

mistede sin Skriver Salarium af de Sager, som pleie at indkomme til Raadstuen fra Byetinget, som ikke er meget, saasom der ikkuns kommer faae Sager til Raadstuen, men beholdt sin Skriver Salarium for Byetings Sagerne og Skifte-Acterne, som er det meste.

3. Vice Landsdommere faaer ingen Løn, men de virkelige Landsdommere faaer Løn

45

og deeler Sportlerne imellem sig, saa at Vice Landsdommerne har større Byrde og Tab, end som Nytte af Embedet, saalænge de ei blive virkelige Dommere, saa har de da Brød; Imidlertid kan det være uvis at de nogen Tid naaer det.

4. Laugmænd, Landstings Skrivere og Hørere har baade visse og uvisse Indkomster. Og som de der skulle afgaae, ikke fik noget at bestille med Embeds Forretninger, og følgelig ei heller behøve dertil at anvende de Bekostninger, som medgaaer for mange at reise til Tingene, saasom Landsdommere, der have lang Vei fra deres Herregaarde eller Opholds Stæder til Tinget, men derimod i deres ledige Timer kunde foretage sig noget andet, saa behøvede de ei heller den visse og uvisse Løn, som de nu have; dog som det var billigt, at de burde nyde noget, indtil de ved Døden afgik, saa kunde oprettes en Casse ved Høyeste Ret, hvortil kunde erlægges noget af alle de Sager, som indkom, der kunde blive til Deeling imellem dem, hvis Indkomster ved denne Forandring aldeles blev dem betaget, da saadan Deputat, ligesaa vel kunde svares af en Sag ved Høyeste Ret, som den tilligemed mere, nu maa svares ved Oberretten; ved hvilket de stridende Parter endda profiterede, idet de fleste og dubieuse Sager, som kommer til Oberretten, kommer ogsaa til Høyeste Ret,

46

hvor Parterne maa betale for dem paa begge Stæder, og derforuden, i det de vandt den Tid i hvilken en Sag ved Oberretten maa opholdes, førend den kan komme til Høyeste Ret. De derimod, som havde meget udi visse Indkomster, behøvede ikke noget, og de som ikke havde mange visse men uvisse Indkomster og intet synderlig afgik, saasom Borgemestere og Raad, behøvede ei heller noget.

47

Fierde Post.

Om Underdommeres Forhold.

§. 26.

Loven fordrer store Requisite af en Underdommer, og deriblant, at han skal være lovkyndig og examineret, førend han træder til Dommer Embedet. Han bør altsaa at have og legge sig efter en grundig Lovkyndighed og øve sig i Lov og Ret. Han examinerer, hører og veed de Sager fra Grunden af, som for ham indkommer og han skal dømme udi; og ellers har Tid nok til at igiennemgaae alting, førend han afsiger Dom i Sagen. Og som han deraf vel kan blive underrettet om en Sags Beskaffenhed, saa kan han ogsaa afsige en rigtig Dom i alle de Tilfælde, hvor der er Beviis for Sagen enten ved Documenter, egen Tilstaaelser eller Vidner, hvorfor det ogsaa er hans Pligt og Skyldighed, der efter at dømme rigtig, saa at han, for saa vidt Retten medfører, derved kan forekomme Sagens Appel til højere Ret; hvorføre og, om han i saadanne rene Sager, skulle dømme urigtig han med saa meget større Mulct og Straf bør at ansees.

48

Hvad derimod angaaer saadanne tvetydige Sager, som ere af den Beskaffenhed, at der ikke findes mere Grund til Retten paa den eene Side, end den anden, eller at Retten kommer af en uregelmæssig Tilfald, eller af en mørk og ukiendelig men dog mistænkelig Gierning, saa at en Dommere derover kan sættes i Tvilsmaal om hvilket det rette er, deri kan han ikke saa absolut forbindes til at gjøre det, som hans Overmænd eller Oberdommeren maatte approbere, og følgelig ei heller straffes; hvorføre han ikke sættes i nogen Fare ved sin Dom, enten han fælder den til den eene eller den anden Side, dog bør han alletider at kunde give god Raison for sin Dom hvorfør han dømmer saa, og ikke anderledes; thi dersom han ikke har noget grundigt, at bygge Dommen paa, saa løber han Feil, og sligt kan regnes ham til Last.

§. 27.

Han bør altid holde god Orden og Justitz for Retten, saa at han ikke tillader nogen Støi og Allarm, Skienden og Uhøfligheder af Procuratores eller andre, men tilholde enhver at Ære Kongens Ret, hans Pligt er og at han ikke maae tillade, at nogen for Retten fremfører Chicaner imod hinanden eller tillægger hinanden uanstændige og uhøflige Navne og Characterer, enten i eller uden Protocollen,

49

hvor Ærbarhed og Sædelighed bør iagttages; og naar noget sligt indløber for Retten, som er indført i Protocollen, da har han Magt til og det er hans Pligt efter Loven og Forordningen om Lovens Skierpelse imod temere Litigantes samt uretvis Dommere og Procuratores af 23 December 1735, dennem derfor at ansee og mulctere; men som desto være findes de Retter paa Landet, hvor alt for megen Støyen, slem og liderlig Snak foregaaer og anbringes, som er Retten til Vanære, saa var det got om en Underdommere, blev givet saadan et Reglement, at han, saasart sligt indløb og nogen begjærede det i saa Maade at nyde Fred og at forhielpes med Rettens Assistance, eller og af egen Drift og Myndighed, skulde strax og uden Stævnamaal opkræve tvende af de nærværende Stokkemænd til Vidnesbyrd derpaa, deres eedelige Vidnesbyrd tage og samme i Rettens Protocol, ved at standse den forehavende Sag, strax indføre, samt derefter de Skyldige, efter Omstændighederne, enten Fængsle og i Forvaring hensætte til videre Action, eller fra Retten lade udsætte, eller og med tilstrækkelig Mulct ansee, efterdi det Sted, hvor Retten pleies, maa være Kongen til Ære og Parterne og andre, som derved har at bestille, til Fred og Beskyttelse; ja hellig holdet, høit agtet af alle og ikke gjøres til en Sladder- eller Skiændestue, saa meget mere,

50

da Retten derved confunderes og foruroeliges, og Stokkemændene, som skal give agt paa hvad som for Retten fremføres, forvildes og ikke kan give Agt paa det de bør, i sær, naar Usømmelighederne ere af den Beskaffenhed, at en Dommere saavelsom Skrivere og Stokkemændene gives Leilighed til Latter over grove og dumme Indfald og Talemaader, som nogle ikke undseer sig for at spilfegre med, til andres Tort og Fornærmelse. I Kiøbenhavn holdes en priselig Justitz for Retten, og i sær, siden den seenest udgangne Placat, hvilken tillader, at Stokkemændenes Vidnesbyrd maa tages, strax i Protocollen indføres, og de paagiældende, som bruge Uanstændigheder for Retten, uden Ophold, føres i Arrest, udsættes eller mulcteres, efter Beskaffenheden. Nogle Stæder paa Landet, i sær ved Kiøbenhavns Rytter Districts Birketing og andre Stæder i Sælland, gaaer det ligesaa, saa at alle og enhver kan være i Fred for Retten, og Retten ikke vanæres, og det var at ønske, at det var saa overalt; men det gaaer paa sine Stæder alt for galt, saa at der vel og tør findes de, som ikke undseer sig for at rives og skiendes for Retten, i stæden for at de paa det Stæd med Sømmelighed og Ærbarhed burde beegne hinanden

51

§. 28.

En Dommere maa ikke nægte nogen Retten, og følgelig ei maa nægte nogen at fremlegge, beviise og fremføre, hvad han veed, udi den Sag som han har stævnet udi, dog er han ei forbunden til at tage imod det, som er uden for Sagen og Stevningen. Jeg meener og at han i Følge af samme, er forbunden til, at tage imod de fornødne Erindringer i Protocollen og procedurerne som de falder, omendskiønt de gaaer uden for Sagen, og naar nogen fremkommer med noget unyttigt, urimeligt, uanstændigt og Sagen uvedkommende, da dennem derfor at mulctere og tillige advare, videre at entholde sig fra sligt. Ligesaa er han alletider sikrere ved, at antage hvad som søges fremlagt og beviist, end som at forkaste eller forhindre det, omendskiønt det kan have Skin af, at gaae uden for Stævningen og Sagen; dog maae han ei tillade noget fremført imod ustævnte Personer, uden med den Clausul, at det angaaer, er sagt af, eller er hørt om en ustævnt Person, og hans Navn maa ikke nævnes, med mindre det maatte være i Delinquent Sager, for saavidt som angaaer den Skyldiges Opdagelse; ei heller maa han, imod Exception paalegge nogen et Vidne for den Ret, som ei er hans rette Værneting.

52

§. 29.

Det er en Dommeres Pligt at befordre Sagernes Endskaab, men det gaaer desto være paa nogle Steder, alt for langsom dermed. En Dommer faaer Opsættelse Penge naar han bevilger en Opsættelse, og ligesaa Betaling for Continuations Stævninger og Forelæggelser; Men Spørsmaal om det paa sine Sæder ikke kunde befordre Sagernes Endskaab om dette var afskaffet, i sær hvad det første angaaer? Dersom der nogensteds maatte findes en Dommer, som maatte mere hensee paa egen Fordeel, end som til at befordre Sagens Endskaab, saa var det bedre at disse Penge vare afskaffede, fordi han kan bevilge en Opsættelse for at faae Penge og tillade en Stævning og Forelæggelse for det samme, endskiønt det og synes, at de tvende sidste Poster ikke gjør noget enten til eller fra, fordi det samme som betales for Continuations Stævning og Forelæggelse, maatte betales derfor under en nye Sag; derimod holder jeg for at i steden for Opsættelse Penge kunde Dommeren tillades, af hver Sag, som for ham fremkom, at tage noget vist, forud i Retten.

Alting kunde ogsaa regleres saaledes at enhver skulde svare noget vist aarlig til Dommeren, og han slet intet nyde af de indkommende Sager.

53

Femte Post.

Om Procuratores.

§. 30.

Naar Oberretterne skulle afgaae, saa vilde det foraarsage at de Procuratorer, som derved nu ere, intet fik at fortjene, men de fik at leve ved Underretterne, eller og om de kunde blive befordrede til Underrets Embeder, saa, vare de vel tiente dermed. Der findes vel og ikke mange som ere Procuratorer ved Oberretterne allene, og de som skal reise did fra andre Stæder, kan ikke meget fortjene, fordi de tilsætter Fortienesten i Reise Omkostninger.

§. 31.

Procuratores skal være lovkyndige og derudi examinerede. Nogle ere examinerede, andre ikke; det var dog got, om de alle vare det og af Kongen beskikkede; thi som de bør vide Loven saaledes, at de derudi haver en færdig Kyndighed og kan applicere den paa forekommende Ting, saa at de i saa Maade kan være nyt ig for alle og enhver, som dem maatte behøve, som de uden saadan Kyndighed ikke kan; Kongen ey heller beskikker andre til Procuratorer end de, som ere examinerede udi Lovkyndigheden og derforuden af skikkelig og god Renomé, saa ville det meget forhielpe dem, som

54

intenderer ei andet end Ret, om de alletider, ei allene selv kunde betiene sig af saadanne examinerede og beskikkede Procuratores, men endog befries for Indsigelser af uforstandige og slettetænkende Personer, der ikke undseer sig for at paatage sig slette Ting og at fremføre det som aldrig burde tales og høres i nogen Ret; da der findes de paa sine Steder at gaae i Rette, som i stæden for at ære Retten og den Protocoll som Kongen har destineret til Rettens Pleie, gjøre sig en Ære af, baade i og uden for Protocollen, at kunde chicanere Contra-Parterne og deres Procuratores med slette og lumpene Choser, Talemaader, fingerede Navne og Characterer og bekymre sig intet om at fremme Retten, men gjør sig allene Umage for at kunde chicanere Contra-Parten og fordreye Retten med Spilfægterier og urimelige Ting; og som saadant desuden er forargeligt i en Ret, saa troer jeg det var ikke formeget, om en Underdommere fik Magt til, at forbyde alle saadanne, ei at komme inden Rettens Døre, eller og at hensætte dem i nogen Tid paa Vand og Brød, for

dermed at corrigere deres slette Intention og Opførsel, og at han dertil absolut skulle være forbunden eller selv lide derfor, naar det blev paaanket; og som baade Rettens Betiente og andre, som opfører sig honet og skikkelig i en Ret lider ved saadan slet Omgang og Opførsel, saa baade burde og kunde Dom-

55

meren hemme sligt af sig selv, men hvor der findes en Dommere, som er bange eller holder Partie, han gjør det intet, hvorover den som beegnes med Spilfægterier og usømmelige Ting, maa lide derunder.

§. 32.

I sær maa alle som gaaer i Rette, beflitte sig paa, at holde sig visse Anordninger efterrettelig, saasom: Forordningen af 13 April 1686, og 27 Januar. 1736, Art. 2, hvorefter de ikke maae antage Tyvsager ved Inquisitions Commissionen i Norge, Forordningen af 4 Marti 1690, hvorved dem er forbuden at tilforhandle sig Sager, Lovens 1 B. 9 Cap. 10 Art., hvorefter de maa gjøre Ced paa, at de i ingen dennem bevidste vrang og uretfærdige Sager vilde lade sig bruge, ingen Uretviished i Rettergang, Vidners Førings eller anderledes videndes drive, ikke med Kroglove, Udeblivelser, Forhalinger, unødige og søgte Skudsmaal uden billige Aarsager, Sagen opholde, ingen vidtløftig udviklede Stævninger eller forsætter skrive og dermed Aarsag give, at Dommene vidtløftigere end tilbørligt er, skulle forfattes, ikke vilde hidse Folk sammen eller hindre lovlige Forligelsemaale, ikke ville de Fattige eller andre med ubillig Løn udsue, og endelig, at de deres Principaler med Flid, Troeskab og ald Oprigtighed vilde tiene, om hvilke Stykker og om deres Ced de af Domeren i hver Sag som tvilraadig er, skulle erindres,

56

og om Dommeren det fornøden eragter paa nye for Retten gjøre deres Ced, saa og særdeles advares at de raade Folk fra Skielsord, og allermeest fra Ærerørige Ord, naar Æren ikke søges, Forordningen om temere Litigantes af 23 December 1735 dens 3 Art. hvorefter de, som skal veilede andre, saa meget haardere mulcteres, naar deres Brøst maatte befindes, Forordningen om Vidners Førings af 3 Martii 1741 fornemmelig dens 10, 11, 12 og 14 Art, hvorved de ere erindrede, ikke med unyttige Vidtløftigheder og utidige Indsigelser, at opholde Vidners Førings eller Dommeren med ufornødne Interlocutoriers Afsigelse at umage, saa og at entholde sig fra Sagen uvedkommende Spørsmåale, under tilbørlig Mulct, item at de ikke indfalder Vidnet i sin Tale, mindre legger ham Ordet i Munden, eller fordreier hans Udsigende eller søge at faae det anderledes indført i Tingbogen, end som Vidnets egentlige Ord og Mening haver været, og ei heller udi Spørsmålet indføre hvad de vil have svaret, men lade Dommeren handle med Vidnet og indføre dets Svar i Protocollen, og ikke understaae sig at tale med de indstævnte Vidner efter at Retten er sadt og medens den holdes, mindre at friste Vidnerne, om hvad de ville sige, men enhver som ved Retten er, skal med ald Ærbødighed være taus og stille og intet andet tale end det som han haver at lade i Protocollen tilføre, under Mulct, som strax maa betales førend videre Rettergang tilstædes. Efter hvilken Anordning om Vidners Førings en Dommer i alle Tilfælde burde bruge en fuldkommen Myndighed og stricte holdederover, men det er langt fra, at det gøres af alle, som jeg og forhen har erindret.